

بخش ویژه

Specific Section

نقش مدیریت منابع مالی در
توسعه کار آفرینی کلان شهرها

The Role of Managing the
Financial Resources
in the Development of the
Metropolises
Entrepreneurship

دکتر حسین محمدپور زرنندی*

Dr. Hossein Mohammadpour Zarandi

ناصر امانی**

Naser Amani

چکیده

کار آفرینی از مباحثی است که در تمامی ابعاد اقتصادی و اجتماعی از حدود ۲۰ سال پیش تاکنون عملاً در دنیای کسب و کار مطرح شده است. این مفهوم که در حقیقت بکارگیری ایده‌های تازه برای ایجاد کسب و کاری نو است، در روند رشد اقتصادی شهرها بسیار مؤثر می‌باشد. اقتصاددانان معتقدند که مدیریت منابع مالی در کلان شهرها به دلیل نیاز به مشارکت‌های مردم و استفاده از شبکه‌های اجتماعی، کاملاً به کار آفرینی به دلیل ارتقای سرمایه‌های مادی و انسانی و شکل دادن اقتصادی نوین، وابسته است. در این مقاله تلاش شده تا با اشاره به اهمیت کار آفرینی و مدیریت منابع مالی و ارتباط این دو با هم، به نقش آن‌ها در مدیریت شهری پرداخته شود، همچنین سعی شده تا به بررسی تأثیرگذاری شهرداری‌های کلان شهرها در این حوزه نیز پرداخته و از شهرداری تهران، که به طور مستقیم در این حوزه فعالیت کرده، به عنوان مورد مطالعه استفاده شود. زیرا این نهاد خود به عنوان یک کار آفرین اجتماعی در فرآیندهای نوآورانه مانند ایجاد خانه‌های کار آفرینی، بیمه شهر، بانک شهر، لیزینگ شهر، سرای محله، دفاتر خدمات الکترونیک و... مشارکت داشته و از منابع و پتانسیل‌های موجود در جهت دستیابی به خدمات‌رسانی بهتر به مردم، استفاده نموده است. در نهایت نیز شمایی از فعالیت‌های نهادهای مالی شهرداری تهران، با اشاره به نحوه فعالیت‌شان ارائه گردیده، زیرا در راستای پر کردن خلاء مطالعاتی اجرایی نمودن طرح جامع پایدار، شهرداری تهران مجاز شمرده شده تا از ابزارهای گوناگون استفاده نماید.

کلیدواژه: کار آفرینی، مدیریت منابع مالی، شبکه‌های اجتماعی، اقتصاد نوین، کار آفرینی در حوزه اجتماعی،

اشتغال و اقتصاد شهری

خلاق و نو و شناسایی فرصت‌های جدید و با بکارگیری منابع، به تأسیس شرکت‌های نو و سازمان‌های جدید نوآورانه و رشد یابنده مبادرت می‌ورزد (محمدزاده، سعید، ۱۳۸۸). این امر که اغلب منجر به معرفی محصول یا ارائه خدمات می‌شود، باعث رونق اقتصادی گشته و نظام مالی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. ژوزف شومپیتر از محققان این موضوع، کارآفرینی را تخریب خلاق می‌نامد، به عبارت دیگر، او ویژگی تعیین‌کننده کارآفرینی را همان انجام کارهای جدید و ابداع روش‌های نوین می‌داند که نیروی محرکه اصلی و موتور توسعه اقتصادی محسوب می‌شود. این نیرو، تنها در زمان پویایی اقتصادی ظاهر می‌شود و در صورت مدیریت صحیح منابع مالی، نقش آن ایجاد یک تغییر جدید در ترکیب منابع مالی است (السان، مصطفی، ۱۳۸۵).

یکی از ابزارهای اجرایی مهم و مؤثر در جهت کاهش تمامی معضلات کلان‌شهرها، مدیریت منابع مالی آنهاست

سیاست‌های معاصر جهانی نیز کارآفرینی را موتور تحول و توسعه اقتصاد و فرهنگ در جامعه می‌دانند، اما مسلماً نقش بسزایی در اقتصاد، اشتغال و توسعه اقتصادی کلان‌شهرها ایفا می‌کنند و شهرداری‌ها به‌عنوان نهادهای مدیریتی آنها در سراسر جهان، وظیفه آماده‌سازی بستر فعالیت‌های اقتصادی و رونق بخشیدن به کسب و کار را برعهده دارند.

البته در نظام رقابتی و پیچیده بازار کار امروزه، تحلیل عوامل متفاوت جهانی مؤثر بر عرضه و تقاضای نیروی کار، تنها با وجود نهادهای خصوصی امکان‌پذیر است و از آنجا که شهرداری‌ها نیز نهادهای دولتی محسوب نمی‌شوند، می‌توانند در بسیاری از حوزه‌هایی که بخش خصوصی اجازه فعالیت اقتصادی دارد، فعالیت کنند و در مقوله مدیریت منابع مالی، نقش بسزایی را در کلان‌شهرها ایفا نمایند.

۱- مدیریت منابع مالی کلان‌شهرها و کارآفرینی

یکی از ابزارهایی که می‌تواند در جهت تحقق هر چه

روند رو به رشد شهرنشینی و به‌دنبال آن مسائل ناشی از تمرکز جمعیتی در کلان‌شهرها، تلاش در جهت حل معضلات موجود مانند عبور و مرور درون شهری، کاهش آلودگی هوا و غیره از جمله دغدغه‌های مدیران ارشد کلان‌شهرها به شمار می‌آید. در این راستا یکی از ابزارهای اجرایی مهم و مؤثر در جهت کاهش تمامی معضلات کلان‌شهرها، مدیریت داشتن بر منابع مالی آنهاست، چرا که با مدیریت صحیح این منابع، امکان دسترسی به منابع مالی پایدار و به تبع آن اطمینان از تنوع و تعدد منابع درآمدی با نوسانات کمتر، میسر می‌گردد. یکی از راه‌های مهم و مثمر برای تأمین منابع مالی پایدار، ایجاد فرصت‌های شغلی به‌منظور رونق اقتصادی به‌ویژه در بخش‌های خصوصی می‌باشد (قالیباف، محمد باقر، ۱۳۸۵).

امروزه از واژه‌ای به نام توسعه اقتصادی در مقوله مدیریت مالی، بسیار استفاده می‌شود. با توجه به تعریف این واژه که عبارت است از رشد همراه با افزایش ظرفیت‌های تولیدی، اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی؛ می‌توان بیان داشت که علاوه بر تغییر در نهادهای اجتماعی، نگرش‌ها نیز متحول گشته و توان بهره‌وری از منابع، به صورت مستمر و پویا افزایش یافته است. بنابراین نیاز به وجود یک برنامه‌ریزی هدفمند در راه مدیریت این منابع و هم‌چنین مدیریت نهادهای اجرایی با هدف تأمین منابع مالی پایدار و یا مدیریت منابع مالی، بیش از پیش احساس می‌شود. در حقیقت تمامی این تحولات و دگرگونی‌های نظام اجتماعی - اقتصادی عصر حاضر، ریشه در پیشرفت و تغییرات به وجود آمده در علم و تکنولوژی دارد. از این رو، تعیین حیات و بقای کشورها نیازمند نوآوری، ابداع و خلق محصولات و خدمات جدید می‌باشد. چنین رویدادی میسر نیست، مگر به‌وسیله افرادی که بتوانند با ایجاد تحول در سازمان‌ها یا تأسیس شرکت‌های نوین، این امر را محقق سازند. از این افراد با عنوان کارآفرین یاد می‌شود (السان، مصطفی، ۱۳۸۵).

کارآفرینی از کلمه‌ای فرانسوی (Entrepreneurship) به معنای «متعهد شدن» نشأت گرفته و در حقیقت فرآیندی است که در طی آن فرد کارآفرین با ایده‌های

بهبتر اهداف و برنامه‌های مرتبط با امور شهری مؤثر واقع شود، مدیریت هزینه و درآمد پایدار، به‌ویژه در کلان‌شهرها، است. منظور از درآمد پایدار در مدیریت منابع مالی، کسب درآمد از منابعی است که به ساختارهای زیست‌محیطی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهر لطمه وارد نکرده و در عین حال، مستمر و دارای ثبات باشد، همچنین تأثیر نامطلوبی بر قیمت کالاهای مرتبط نداشته و به‌صورت ساده و شفاف قابل محاسبه بوده و هزینه‌های وصول آن منطقی باشد، در ضمن به عدالت اجتماعی نیز توجه نموده باشد، در چنین شرایطی و با چنین مدیریتی، شهرها هیچ‌گاه با معضل کمبود درآمد و نقصان در خدمات شهری مواجه نخواهند شد (عبادتی، ناصر، ۱۳۸۷).

یکی از روش‌های تأمین منابع مالی پایدار، توجه به مشارکت اقتصادی است. اگرچه درخصوص مشارکت‌های اقتصادی و جلب سرمایه‌گذاری‌های مردمی و غیردولتی مباحث متعددی مطرح شده، اما هیچ‌کدام نتوانسته از اهمیت این موضوع بکاهد.

به همین منظور موضوع سرمایه اجتماعی، به مفهوم یک کنش اجتماعی که به بهبود عملکرد اقتصادی کمک می‌کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گردیده و اندک اندک در حوزه توسعه اقتصاد شهری نیز جایگاهی برای مشارکت اقتصادی بخش خصوصی و تقویت روحیه کارآفرینی در نظر گرفته شد.

در این حوزه، مدیریت منابع مالی در صدد بهبود فضای کسب و کار، ساماندهی و افزایش پایداری مشاغل، شناسایی و توسعه فرصت‌های شغلی نوین و استفاده از پتانسیل اقتصادی کارآفرینان و شهروندان برآمد. بدین ترتیب در جهت توانمندسازی مالی و اقتصادی، علاوه بر دستگاه‌های اجرایی مسئول، مدیریت شهری نیز با برنامه‌ریزی می‌تواند در موارد زیر مؤثر باشد:

- تدوین برنامه‌هایی که با برآورد و محاسبه ظرفیت اقتصادی و مالی جامعه و کارآفرینان محلی صورت گیرد.
- شناخت منابع محلی و بومی که منشأ مالی و اقتصادی دارند.

- تلاش برای جلب مشارکت مردمی و مالی برای تحقق نوآوری‌های اقتصادی.

بنابراین کارآفرینی با مدیریت منابع مالی، بکارگیری

خلاقیت و نوآوری و نیز با افزایش فرصت‌های اقتصادی در جهت پایداری منابع مالی، امکان‌پذیر است. در این رویکرد آن‌چه باید مورد توجه قرار گیرد، ساختار فرصت‌های شغلی و کیفیت صنایع شهری در رفع مشکلات ساکنان، تأثیر پروژه‌های اقتصادی در محله‌ها، ارتقای ایده‌های شهروندان در مسیر نوآوری و تغییر ساختار فرصت‌های گردشگری و کسب و کارهای نوین است. اهمیت این موضوعات در رفع مشکلات مالی و تبعیض اقتصادی مناطق مختلف یک شهر کاملاً مشهود است (ایراندوست، کیومرث، ۱۳۸۷).

مدیریت شهری و دولت باید با ایجاد شرایطی راحت برای شروع یک فعالیت تجاری و حمایت مؤسسات مالی و تخصیص بهینه تسهیلات، به رشد کارآفرینی و بهبود مدیریت منابع مالی کمک کنند، چرا که ظرفیت‌های انسانی هر شهر می‌تواند نقش بزرگی در توسعه اقتصادی آن شهر داشته باشد. وجود انسان‌های توانمند و خلاق به‌عنوان کارآفرین، در سایه حمایت‌های مدیریت شهری، زمینه‌ساز رشد درآمد برای یک مجموعه شهری است.

ظرفیت‌های انسانی هر شهر می‌تواند نقش بزرگی در توسعه اقتصادی آن شهر داشته باشد

۲- توسعه کارآفرینی در کلان‌شهرها

مشارکت شهروندی در اداره امور شهری، به خصوص در کلان‌شهرها، نه تنها موجب افزایش کارایی، بلکه باعث تخصیص هزینه‌ها به سمت نیازها و اولویت‌های اقتصادی شهروندان و حتی پروژه‌های زیربنایی شهری نیز گردیده است. به طور کلی اگر بتوان از مشارکت شهروندان به صورت منظم و سازمان یافته در اداره امور اقتصادی شهر استفاده کرد، می‌توان ضمن افزایش سهم مردم‌سالاری دینی در مدیریت امور شهری، نیازمندی‌های شهروندان در امور مرتبط با توسعه، نگهداری و بهبود امور شهری را نیز تقویت نمود. بر این اساس، بحث مشارکت شهروندی با ایجاد فرصت‌های مطلوب شغلی، بحثی است که با نهادینه کردن آن می‌توان بخشی از نقاط ضعف موجود در ساختار منابع درآمدی کلان‌شهرها و هزینه‌های شهرداری‌ها را برطرف نمود. درخصوص بهبود این مهم باید به توسعه فرهنگ

مشارکت در جامعه، ایجاد و تقویت فضای کارآفرینی، بهبود ساختار مدیریت شهری و تدوین و اجرای طرح جامع توسعه شهری پرداخت. البته در این زمینه در بسیاری از کلان‌شهرهای دنیا مراکز رشد و توسعه کارآفرینی شهری، با هدف کاهش آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی تأسیس شده است (امیرخانی، محمدامیر، ۱۳۸۷).

شهرداری تهران در سال‌های اخیر به کمک وزارت کار و امور اجتماعی، اقدام به برگزاری دوره‌های آموزش تخصصی تربیت مربی کارآفرینی و کارگاه‌های آموزشی آشنایی با مفاهیم کارآفرینی نموده، تا جایی که ۲۲ مرکز کارآفرینی و ۲۰۷ خانه کارآفرینی تأسیس گردیده است (گزارش سه ماهه اول سال ۱۳۹۰). اقدامات حمایت‌گونه و تسهیلاتی وام کارآفرینی نیز به‌وسیله بانک شهر به زنان سرپرست خانوار اهدا می‌شود.

نکته قابل توجه دیگر، این است که بین میزان فعالیت‌های شهرداری‌ها و کیفیت خدماتی که ارائه می‌دهند، با درآمدهای آن‌ها در کلان‌شهرها، رابطه‌ای متقابل برقرار است. پس تنها در صورتی درآمد شهرداری‌ها افزایش می‌یابد که با خدمات را با بهای بیشتری ارائه دهند و یا این که نسبت به ارائه خدمات جدید و فعالیت در حوزه‌های اقتصادی جدید، اقدام کنند. اما از آنجا که افزایش بهای خدمات، منجر به کاهش رقابت‌پذیری کلان‌شهر در مقایسه با دیگر رقبا می‌شود، شهرداری‌ها می‌کوشند تا با ورود به حوزه‌های اقتصادی جدید، نسبت به بهبود وضعیت درآمدی خود اقدام نمایند، که این امر خود، باعث ایجاد اشتغال برای افراد و بهره‌وری مالی بیشتر برای شهرداری‌ها در کلان‌شهرها شده است. از سوی دیگر شهرداری‌ها در همه جای دنیا با تکیه بر روابط خود با شهروندان و سایر نهادها، که ناشی از سال‌ها ارائه خدمات بوده، دارای اعتبار رسمی هستند که این امر می‌تواند پشتوانه مناسبی برای تأمین مالی از طریق جذب سرمایه‌های خود شهروندان باشد. شهرداری تهران نیز از این روند مستثنی نبوده و نهادی به نام سازمان مشارکت‌های مردمی شهر تهران تأسیس نموده است، هم‌چنین با ایجاد بنگاه‌های نوین نظیر شرکت بیمه شهر، بانک شهر و ... نیز به اشتغال افراد جدید و بزرگ‌تر شدن خانواده سازمان‌ها و نهادهای متأثر از شهرداری، کمک کرده است.

هرچند اشتغال‌زایی به شیوه دولتی، از ویژگی‌هایی نظیر کاستن قدرت رقابت‌پذیری بنگاه‌های خصوصی و کاهش بهره‌وری برخوردار است، لیکن در کلان‌شهر تهران، شهرداری نهادهای جدید تأسیسی را در حوزه‌هایی فعال کرده که این نهادها نه تنها از قدرت رقابت‌پذیری بخش خصوصی کم نکرده، بلکه به افزایش آن نیز کمک نموده‌اند.

یکی از مشکلات اساسی کلان‌شهرها منابع مالی است و تهران نیز به‌عنوان یک کلان‌شهر با آن دست و پنجه نرم می‌کند. شهرداری تهران نهادهایی را، جدا از بازآرایی نظام درآمدی خود، در حوزه‌هایی نظیر نظام تشخیص و وصول درآمد، تنظیم روابط مالی دولت و شهرداری تهران، اخذ بهای خدمات شهری و دسترسی به بازارهای مالی داخلی و خارجی، ایجاد کرده تا با ورود به حوزه‌های جدید درآمدی، به‌طوری که مانع از فعالیت بخش خصوصی نیز نباشد، علاوه بر بهبود درآمدهای خود با این معضل اساسی مبارزه کند. این نهادها نسبت به جذب نیروی انسانی متخصص در سازمان‌های وابسته به شهرداری و فعال کردن صدها پروژه کوچک و بزرگ در سطح شهر، که به اشتغال‌زایی هزاران نفر در کوتاه‌مدت و میان‌مدت انجامیده، مفتخر گردیده‌اند. در این حوزه توجه به بصیرت‌های راهبردی از قبیل منابع انسانی، سرمایه‌گذاری، مدیریت مالی، فنی، بازاریابی همواره از سوی شهرداری تهران مورد اهمیت بوده است.

شهرداری تهران در سال‌های اخیر به کمک وزارت کار و امور اجتماعی، اقدام به برگزاری دوره‌های آموزش تخصصی تربیت مربی کارآفرینی و کارگاه‌های آموزشی آشنایی با مفاهیم کارآفرینی نموده، تا جایی که ۲۲ مرکز کارآفرینی و ۲۰۷ خانه کارآفرینی تأسیس گردیده است

۲-۱- کارآفرینی در مدیریت شهری کلان‌شهرها

کارآفرینی در دو بعد فردی و محیطی می‌تواند گسترش یابد؛ در بعد فردی، مدیریت شهری می‌تواند با القای انگیزه کارآفرینی از طریق رسانه‌های تحت اختیار و تبلیغات اجتماعی و ... سبب ایجاد انگیزه در افراد شود و در بعد محیطی نیز

کارآفرینی در عرصه‌های گوناگونی از جمله توسعه پایدار، تأثیرگذار بوده و به تحقق اهدافی مانند معیشت پایدار، اشتغال و درآمدزایی، ظرفیت‌سازی و توانمندسازی، کاهش فقر، توسعه زنجیره‌های تولید و بازار و مانند آن کمک می‌کند

۲-۲- کارآفرینی با استفاده از فن‌آوری اطلاعات در

مدیریت شهری کلان‌شهرها

کارآفرینی با استفاده از فن‌آوری اطلاعات و توسعه خدمات الکترونیک، واقعیتی غیرقابل انکار است. کارآفرینی دیجیتالی می‌تواند در یکی از حوزه‌های بانکداری الکترونیک (e-banking)، تجارت الکترونیک (e-commerce)، روابط عمومی الکترونیکی (e-public relation)، آموزش الکترونیک (e-learning) و گردشگری الکترونیک (e-tourism) اتفاق افتد و زمینه کسب‌وکار و اشتغال‌زایی نیروهای مستعد را فراهم سازد (عبادتی، ناصر، ۱۳۸۷).

کارآفرینی دیجیتالی از منظر شهروند الکترونیک و ارتقای سطح زندگی، رویکردی به جایگاه اثربخش شهرداری الکترونیک در سازوکارهای خدمات شهری نوین است. در واقع نقش شهرداری و شهروند الکترونیک در هدایت نیروهای فعال جامعه آمار و اطلاعاتی کشور، نقشی جدید است که می‌توان برای آن تعریف کرد. شهروندان تهران با ایجاد شهرداری الکترونیک، زمینه تشکیل کارآفرینی دیجیتالی را فراهم نموده‌اند (عبادتی، ناصر، ۱۳۸۷).

مشارکت در بانکداری الکترونیک به وسیله بانک شهر و ورود به مقوله‌های روابط عمومی الکترونیک و اقتصاد گردشگری نیز از دیگر فعالیت‌های شهرداری تهران در حوزه کارآفرینی دیجیتالی و مدیریت شهری می‌باشد. اهمیت جایگاه شهروند الکترونیک در کنار توجه به رویکردهای شهرداری الکترونیک قطعاً از مؤلفه‌های تقویت بستر کارآفرینی دیجیتالی در کلان‌شهرها، به‌ویژه تهران است. نهایتاً باید پذیرفت که کسب‌وکار الکترونیکی، ارزش‌افزوده فوق‌العاده‌ای دارد، چرا که با کمترین هزینه، مواد مصرفی و سرمایه‌گذاری فیزیکی می‌توان بهترین

شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار و دسترسی به منابع، وابستگی کاملی به شبکه اجتماعی و ارتباطی موجود در دسترس هر یک از شهروندان دارد که مدیریت شهری می‌تواند خود را تبدیل شدن به یکی از گروه‌های قدرتمند این شبکه اجتماعی، این دو بستر اساسی کارآفرینی را برای شهروندان مهیا کند (عبادتی، ناصر، ۱۳۸۷).

کارآفرینی در عرصه‌های گوناگونی از جمله توسعه پایدار، تأثیرگذار بوده و به تحقق اهدافی مانند معیشت پایدار، اشتغال و درآمدزایی، ظرفیت‌سازی و توانمندسازی، کاهش فقر، توسعه زنجیره‌های تولید و بازار و مانند آن کمک می‌کند. در کارآفرینی اجتماعی، هم با کارآفرینی در حوزه اقتصادی و هم کارآفرینی در حوزه اجتماعی، سروکار داریم. این مفهوم یکی از مفاهیم نوظهور می‌باشد که در دو-سه دهه اخیر کارکردهای مختلفی داشته است؛ چه به لحاظ تأثیرگذاری در مدیریت شهری و هدفمندسازی منابع مالی و چه به لحاظ مشارکت اجتماعی.

در حال حاضر محرز شده که مدیریت شهری بدون همکاری و تعهد گروه‌های مردمی و سازمان‌های مردم‌نهاد، نمی‌تواند به اهداف خود دست یابد. این نگرش، مفهوم فعالیت اجتماعی با رویکرد همه‌جانبه و نوآورانه را تقویت کرده و ارزش‌آفرینی در جامعه را به یک الگوی کارآفرینی اجتماعی مبدل می‌سازد. با توجه به این که کارآفرینی اجتماعی، بر توسعه برنامه‌های نوآورانه یا ابتکارات محلی برای کمک به گروه‌های محروم و بهبود کسب‌وکار آن‌ها معطوف است، در نتیجه می‌تواند به‌عنوان نوعی ظرفیت‌سازی و توانمندسازی برای رشد همه‌جانبه جامعه به شمار آید. توانمندسازی محله‌های شهر در راستای کارآفرینی، بدین معناست که با ارتقای فرهنگ کارآفرینی، استفاده از فرصت‌های موجود در نواحی شهری، مدیریت منابع مالی و بکارگیری خلاقیت و نوآوری و افزایش فرصت‌های اقتصادی باید در جهت پایداری توسعه اجتماعی تلاش نمود. هم‌چنین با توجه به نگاهی فرآیندی می‌توان بیان کرد که شهرداری تهران در حوزه توسعه اقتصاد شهری با بسترسازی و توسعه زنجیره ارزش اقتصادی، استفاده از پتانسیل اقتصادی کارآفرینان و شهروندان و حمایت از آن‌ها، باعث بهبود فضای کسب‌وکار و توسعه فرصت‌های نوین شغلی شده است (ایراندوست، کیومرث، ۱۳۸۷).

از جمله روش‌هایی که در سال‌های اخیر، در شهرداری تهران برای ایجاد اشتغال در جامعه و جلوگیری از بروز مشکلات اجتماعی مانند بیکاری، اعتیاد و... مورد استفاده قرار گرفته، ایجاد بنگاه‌های مالی فعال در حوزه‌های بانکداری، بیمه، صندوق سرمایه‌گذاری و... بوده است

خروجی را در اختیار داشت و این مطلبی است که در مدیریت کلان‌شهرها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. البته توسعه خدمات الکترونیک، در حقیقت باعث کوچک‌سازی و هوشمندسازی در شهرداری شده و از طرفی نیز از جنبه برون‌سازمانی منجر به اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بخش خصوصی گردیده است.

۳- تأثیر نهادهای مالی شهرداری در کارآفرینی (مطالعه موردی شهرداری تهران)

چالش‌های متعدد زندگی به‌ویژه در کلان‌شهرها از جمله، نبود تعادل نسبی در روند زندگی اجتماعی شهری، افزایش مطالبات شهروندان از حقوق و تکالیف شهروندی، تضعیف روابط و مناسبات اجتماعی و... مدیریت شهری را با معضل مدیریت مالی روبه‌رو کرده است.

از جمله روش‌هایی که در سال‌های اخیر، در شهرداری تهران برای ایجاد اشتغال در جامعه و جلوگیری از بروز مشکلات اجتماعی مانند بیکاری، اعتیاد و... مورد استفاده قرار گرفته، ایجاد بنگاه‌های مالی فعال در حوزه‌های بانکداری، بیمه صندوق سرمایه‌گذاری و... بوده است. شکل (۳-۱) و جدول (۳-۱) شمایی از موارد کارآفرینی انجام شده در شهرداری تهران در جنبه‌های مرتبط با مدیریت مالی را نشان می‌دهد. در ضمن، با توجه به شکل‌گیری نظام نوین محله‌ای، مشارکت مردم در حقیقت جهت رفع نیازها و ضروریات محله و هم‌محله‌ای‌های خود است. دیدگاه توسعه پایدار و منابع مالی پایدار در حل مشکلات شهر نیز با بکارگیری نیروهای توانمند موجود در محله‌های شهری، به حقیقت پیوسته است. شهرداری تهران با ایجاد به جذب استعدادها و هم‌چنین نخبه‌های کارآفرین پرداخته است. اهداف این برنامه عبارتند از:

- ۱- توانمندسازی و مشارکت شهروندان محله‌ها و نواحی مختلف شهری، برای توسعه و مهارت فنی و کمک به ایجاد فرصت‌های شغلی است.
- ۲- مشارکت شهروندان مناطق مختلف شهر، در افزایش منابع در دسترس برای برنامه مؤثر است.
- ۳- مشارکت شهروندان محله‌ها در طراحی پروژه‌ها می‌تواند تعهد آن‌ها نسبت به پروژه را افزایش دهد.

۴- شهروندان محله‌ها با توجه به اشراف‌شان بر محله‌های خود، تجربه زیادی در ارتباط با این که چه کاری باید انجام شود، دارند و با خلاقیت به بهبود اجرای طرح، کمک می‌کنند.

۵- توانمندسازی و مشارکت شهروندان محله‌ها، راهی برای تحقق یادگیری توسعه و پایداری اجتماعی محله‌ها می‌باشد، در نتیجه نهادهای مالی شهرداری تهران با توجه به فرآیند کارآفرینی سازمانی که در آن، محصولات یا فرآیندهای نوآوری شده از طریق القا و ایجاد فرهنگ کارآفرینانه که در یک سازمان از قبل تأسیس شده به ظهور می‌رسد، توانسته با بهره‌گیری از جوانان کارآمد در خانواده خود، به مقوله کارآفرینی کمک بسیار کند، از نمونه‌های بارز آن می‌توان به بانک شهر با بیش از ۱۱۶ شعبه اشاره نمود (کنعانی، مهدی، ۱۳۸۷). هم‌چنین با توجه به این مطلب که در راستای پر کردن خلاء مطالعاتی اجرایی نمودن طرح جامع پایدار، شهرداری تهران مجاز شمرده شده تا از ابزارهای گوناگون استفاده کند، این نهاد در حوزه پژوهش به خوبی ورود کرده و با استفاده از پژوهشگران و نخبگان جوان، توانسته گام‌های مؤثری را در این زمینه بردارد.

شکل (۳-۱)

شمایی از زمینه فعالیت‌های کارآفرینانه نهادهای مالی شهرداری تهران

نام نهاد	مسئولیت
شرکت خدمات مالی شهر	- فعالیت‌های تخصصی مالی
بانک شهر	- اشتغال‌زایی با تأمین چندین طرح صنعتی - پرداخت وام
بیمه شهر	- اشتغال‌زایی به‌منظور حمایت شهروندان
کارگزاری بانک شهر	- فعالیت در بورس کشور
صندوق ذخیره کارکنان	- اشتغال‌زایی به‌منظور سپرده‌گذاری و تأمین سود
مؤسسات مستقل اقتصادی شهرداری	- اشتغال‌زایی با انجام پروژه‌های علمی، کاربردی، اقتصادی برای تأمین کالای مورد نیاز مردم و کسب درآمد
هم‌اندیشی مدیران	- بحث و بررسی در رابطه با مشکلات موجود در شهرداری

جدول (۳-۱): وظایف و مسئولیت‌های نهادهای مالی شهرداری کلان‌شهر تهران در توسعه کارآفرینی

نتیجه‌گیری

دوجانبه مناسب با شهروندان، برخورداری از نیروی انسانی متخصص و دسترسی به بازارهای مالی، حرکت جهادی خود را در پیشبرد مدیریت مالی شهر و کارآفرینی، تداوم بخشد.

* رئیس انجمن علمی اقتصاد شهری ایران
* رئیس ستاد ارتقای سلامت اداری شهرداری تهران

با توجه به اهمیت مدیریت منابع مالی و رسیدن به اجرای درآمدهای پایدار و مشارکت‌های مردمی در بحث مدیریت شهری، می‌توان بیان داشت که نهادهایی همچون شهرداری با ورود به مقوله کارآفرینی و بکارگیری تخصصی افراد به‌منظور ایجاد فرصت‌های شغلی در کلان‌شهرها، نباید به‌گونه‌ای عمل کنند که از قدرت رقابت بخش خصوصی کاسته گردد، لذا ضرورت نیاز نظارت مناسب بر عملکرد این نهادها، به علت کاسته شدن از قدرت رقابت بخش خصوصی، کاملاً مشهود است و در غیر این صورت، کارآفرینی ایجاد شده نه تنها پایدار نبوده، بلکه هیچ‌گونه کمکی نیز به مقوله مدیریت منابع مالی نخواهد کرد. از این رو، عملکرد شهرداری‌ها در این حوزه، می‌باید با دقت و هوشمندانده صورت گیرد.

با افزایش نظارت بر این نهادها و تدوین سازوکارهای هوشمندانده، می‌توان اولاً از بزرگ شدن بدنه شهرداری و ثانیاً از رکودی که احتمال ایجاد آن وجود دارد، جلوگیری نمود. البته ایجاد نهادهای جدید، تأمین و حمایت مالی آن‌ها و عملکرد مناسب‌شان، دو جنبه مهم و متمایزی است که باید به آن توجه کرد. از این رو شاخص‌های مناسب و نقاط هدف برای هر یک از این نهادها، از دیگر وظایف نظارتی شهرداری‌ها در کلان‌شهرها می‌باشد.

شهرداری تهران می‌تواند در سال‌های آینده نیز با توجه به امکانات برخورداری از منابع مالی، روابط

منابع

- السان، مصطفی: حقوق شهروندی و توسعه پایدار، مجموعه مقالات همایش علمی حقوق شهروندی، دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۵.
- امیرخانی، محمدمیر: راهنمای توانمندسازی شهروندان و محلات شهر، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۸۷.
- ایراندوست، کیومرث: مروری بر اهمیت بخش غیررسمی در توانمندسازی اجتماعی محله فقیر، مجموعه مقالات همایش توسعه محله‌ای، ۱۳۸۷.
- عبادتی، ناصر: طرح جامع کارآفرینی و اشتغال شهر تهران، ستاد کارآفرینی شهرداری تهران، ۱۳۸۷.
- عبادتی، ناصر: نگاهی به تجربیات توسعه کارآفرینی در کشورهای مختلف در حوزه مدیریت شهری، ۱۳۸۷.
- کنعانی، مهدی، جوانمردی، ش: ارائه الگویی جهت آموزش و توسعه کارآفرینی در محلات تهران، مجموعه مقالات همایش توسعه محله‌ای، ۱۳۸۷.
- قالیباف، محمدباقر: حکومت محلی یا استراتژی توزیع فضایی قدرت سیاسی در ایران، ۱۳۸۷.
- محمدزاده، سعید: دانشنامه کارآفرینی، جلد دوم، بنیاد دانشنامه نگاری ایران و مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۸.
- گزارش سه ماهه اول سال ۹۰، معاونت توانمندسازی و مشارکت مردمی سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های مردمی، ۱۳۹۰.
- Clary, M., University of Nevada, Las Vegas, Public Administration Review, 2008
- Quilley, S. From Municipal Socialism to Entrepreneurial City, International Journal of Urban and Regional Research, 2000

بخش ویژه

Specific Section

بررسی تأثیر اقتصاد بهای خدمات شهری در پایداری منابع در آمدی شهرداری تهران

An Investigation of the Effect
of Urban Services Price on the
Sustainability of the Income
Resources of Tehran Municipality

Dr. Seyyed Majid Davoudi دکتر سید مجید داودی*

چ کیده

امروزه مالیه شهری یکی از شاخه‌های مهم اقتصاد شهری است که در چارچوب تئوری‌های اقتصاد خرد و کلان، به حل مشکلات شهری می‌پردازد. در مالیه شهری مباحث مهمی چون تخصیص انواع وظایف حسابداری، مالیات، قیمت‌گذاری تعرفه‌های خدمات شهری، وصول آن و مشارکت بخش خصوصی مورد بررسی قرار می‌گیرد. از این میان، مدیریت درآمدها و هزینه‌های شهرداری از اساسی‌ترین کارکردهای نظام مالی به شمار می‌رود که لزوم توجه هم‌زمان به آن‌ها می‌تواند کارایی شهرداری (تهران) را در عرصه خدمات شهری بهبود بخشد. اما آن‌چه اکنون بیش از هر عامل دیگری توازن این روند را تحت تأثیر قرار داده، فقدان منطق درآمدی پایدار میان این دو بخش مالی است. این در حالی است که اتکای نظام درآمدی شهرداری تهران طی سال‌های اخیر به درآمدهای نامطمئن، موجب نقض اصول شهرسازی، کاهش شرایط کیفی خدمات‌رسانی و دیگر تهدیدها شده و سیستم مالی شهرداری را با موانعی جدی روبه‌رو ساخته است. لذا در مواجهه با این روند، هدایت ساختار منابع درآمدی به سوی تمرکز مالی بر اقتصاد مالیاتی و عوارض ارزش‌افزوده و یا توجه به بهای خدمات شهری، از روشن‌ترین سیاست‌ها و راهبردهایی است که می‌تواند وابستگی نظام درآمدی شهرداری را از منابع ناپایدار رها نموده و آن را به سوی بستری مطمئن برای فعالیت‌های شهری رهنمون سازد. به همین جهت در این بررسی تلاش شده تا با تحلیل تأثیرات اقتصاد اخذ بهای خدمات در نظام منابع درآمدی شهرداری تهران طی سال‌های اخیر، الگوی کاربردی آن مشخص و مؤثرترین شیوه‌ها و راهکارهای اجرایی آن ارائه گردد.

کلیدواژه: مالیه شهری، درآمدهای پایدار، بهای خدمات شهری، مالیات محلی، عوارض شهری